

mienie w sprawie utworzenia unii celnej pomiędzy Belgią, Holandią i Luksemburgiem, kończy – 1 stycznia 2002 r. wejście do obiegu „banknotów i monet Euro jako bieżącego środka płatniczego oraz wycofanie w tym dniu z obiegu monet i banknotów walut państwowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Wartościową, zwłaszcza ze względów edukacyjnych część prezentowanej pracy stanowi „Aneks”. Zamieszczono w nim zestawienia faktologiczne w ujęciu tabelarycznym, m.in. historie traktatów Wspólnot Europejskich, wykaz państw, które złożyły oficjalny wniosek o członkostwo w Unii Europejskiej, wykaz państw, które podpisały umowy o stowarzyszeniu z Unią Europejską, ład instytucjonalny Unii Europejskiej, charakterystykę miejsca Unii Europejskiej w ładzie globalnym, m.in. wymiary: ludnościowy, PKB na mieszkańca (USD), udział w PKB świata w %, udział w handlu światowym, stopa bezrobocia, zestawienie danych o ogólnej charakterystyce państw Unii Europejskiej – nazwa państwa, nazwa stolicy, powierzchnia, ludność, gęstość zaludnienia, język urzędowy, waluta, ustrój, kwestie świadomościowe obywateli różnych państw, dotyczące korzyści wynikających z przynależności do Unii Europejskiej, przynależności bądź nieprzynależności do zjednoczonej Europy, oraz graficzne ujęcie etapów europejskiego jednoczenia.

W formie aneksowej zamieszczono fotografie „ojców integracji europejskiej”. Ukazano na nich Sir Winstona Leonarda Spencera Churchilla (1874–1965), Roberta Shumana (1886–1963), Jeana Monneta (1888–1979), Charles Andre de Gaulle (1890–1970), Henri Paula Spaaka (1899–1972), Konrada Adenauera (1876–1967), Leo Tindemansa (ur. 1922), Francois Mitteranda (1916–1996), Jacques Lucien Jean Delorsa (ur. 1925), Romana Prodi (ur. 1939).

W „Bibliografii” zamieszczono podstawowe opracowania naukowe oraz popularnonaukowe dotyczące przemian europejskich, a zwłaszcza procesu integracyjnego.

Prezentowane opracowanie, dotyczące ważkiego zagadnienia z zakresu stosunków międzynarodowych dostarcza usystematyzowanej wiedzy o procesie integracyjnym; zaskakuje ono na dużą uwagę w procesie edukacyjnym, kształtującym świadomość europejską.

Andrzej Chodubski

Unia Europejska. Nowy typ wspólnoty międzynarodowej, pod red. Edwarda Haliżaka i Stanisława Parzymiesa, Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2002, ss. 385.

Idea i rzeczywistość kształtowania nowego ładu europejskiego w ważnym stopniu stymulowana jest przez naukę i badania naukowe. Ujawnia się duże zapotrzebowanie na wiedzę teoretyczną, a w tym zwłaszcza prognostyczną zarówno z zakresu przemian globalnych, jak i jednocześnie kształtującego się nowego ładu lokalnego. Istotne wyzwania ujawniają się w tym względzie m.in. przed badaniami z zakresu stosunków międzynarodowych. Naprzeciw wyzwaniu temu wyszedł Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego prezentując wyniki badań w charakteryzowanej pracy. Przedstawiono w niej 17 zagadnień dotyczących stanu badań teoretycznych w dziedzinie integracji międzynarodowej, koncepcji rozwiązań instytucjonalnych Unii Europejskiej, narodowych koncepcji integracji oraz kierunków myślenia o integracji europejskiej. Zagadnienia merytoryczne poprzedza „Wstęp”, w którym wskazuje się na aktualność i potrzebę badań dotyczących Unii Europejskiej; wskazuje się, że unikalny charakter Unii Europejskiej sprawia, że staje się ona wzorcem do naśladowania na innych obszarach kuli ziemskiej. Powstające od lat sześćdziesiątych ugrupowania integracyjne w Azji, Afryce i Ameryce Łacińskiej wzorowały się na europejskich doświadczeniach, nie wyłączając powstałej w 1994 r. Północnoamerykańskiej Strefy Wolnego Handlu. Największym jednak wkładem Unii Europejskiej w rozwój stosunków międzynarodowych jest tworzenie nowych wzorców i praktyk współdziałania państw narodowych, całkowicie odmiennych od także europejskich negatywnych doświadczeń – rywalizacji i konfliktów zbrojnych (s. 9).

Strukturę pracy tworzą następujące opracowania: 1. Józef Kukułka, Pojęcie i istota wspólnot międzynarodowych, 2. Roman Kuźniar, Międzynarodowa tożsamość Europy (UE), 3. Janusz Symonides, Unia Europejska – państwo – region, nowe pojmowanie subsydiarności i suwerenności, 4. Stanisław Parzymies, Proces instytucjonalizacji Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, czyli permanentne reformowanie mechanizmu podejmowania decyzji, 5. Agnieszka Bógdał-

-Brzezińska, Neofunkcjonalne i neorealistyczne koncepcje Unii Europejskiej oraz ich krytyka, 6. Ryszard Zięba, Polska debata na temat Unii Europejskiej, 7. Franciszek Gołembski, Brytyjskie koncepcje Unii Europejskiej, 8. Andrzej Szeptycki, Francuskie koncepcje Unii Europejskiej, 9. Jacek Kosiarski, Niemieckie koncepcje Unii Europejskiej (Wybrane wątki), 10. Edward Haliżak, Unia Europejska a państwa Azji Wschodniej, 11. Joanna Starzyk, Pozycja państw małych i średnich w Unii Europejskiej, 12. Katarzyna Kołodziejczyk-Konarska, Proces rozszerzenia Unii Europejskiej na państwa Europy Środkowej i Wschodniej, 13. Aleksandra Jarczewska-Romaniuk, Unia Europejska a idea Transatlantycka – partnerstwo transatlantyckie u progu nowego wieku, 14. Paweł J. Borkowski, Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu Morza Śródziemnego, 15. Dorota Heidrich, Stosunki Unii Europejskiej z państwami rozwijającymi się – problem pomocy rozwojowej, 16. Justyna Zajac, Unia Europejska a Bliski Wschód, 17. Edward Haliżak, Współzależność integracji ekonomicznej i politycznej w Unii Europejskiej – przyczynek do rozważań o istocie ekonomii politycznej stosunków międzynarodowych.

Profesor Józef Kukulka wskazał, że pojęcie „wspólnota międzynarodowa” którym posługuje się nauka o stosunkach międzynarodowych jest wieloznaczne i analitycznie niepewne. Jego desygnaty obejmują różne dziedziny stosunków społecznych i zespoły cech charakteryzujących zjawiska rzeczywistości. W historycznym rozwoju ludzkości powstawały różne wspólnoty, które wykraczały poza ramy narodo-państwowe; w XX w. powstały zinstytucjonalizowane wspólnoty międzynarodowe, które w nazwach miały i mają określenie „wspólnota”. Analiza różnych wspólnot międzynarodowych ujawnia, że nie można udzielić pełnych odpowiedzi na podstawie dotychczasowych badań jakie obiektywne czynniki decydują o ich tworzeniu się? jakie pełnią funkcje? jakie są ich kompetencje, możliwości funkcjonowania? itp. Specyficzną cechą wspólnoty międzynarodowej jest to, że każdorazowo interesy wspólne są ważniejsze niż interesy odrębne i oddzielne ambicje członków wspólnoty (s. 20). Do najważniejszych wartości wspólnotowych należą: lojalność wzajemna, solidarność i honor.

Profesor Roman Kuźniar wskazuje, że Unia Europejska jest w trakcie formowania swego sta-

tusu. W próbie identyfikacji problemów z tożsamością unijną koncentruje się na analizie czterech wyznaczników, tj. 1. geocywilizacyjnej autodefinicji Unii Europejskiej, 2. typie wspólnoty interesów państw członkowskich, 3. wewnętrznej organizacji Unii Europejskiej, 4. międzynarodowym kontekście tożsamości Unii. Określając dziedzinę przejawiania się tożsamości międzynarodowej Unii Europejskiej wyodrębniono też cztery wielkie dziedziny, w których Unia dysponuje rozwiniętymi instrumentami oddziaływania międzynarodowego lub jest w trakcie tworzenia takich instrumentów, tj. 1. gospodarczo-handlowa, 2. cywilizacja, 3. polityka zagraniczna, 4. polityka bezpieczeństwa. Wskazano tu, że w zależności od wewnętrznego ukształtowania, potencjału oraz mocy instrumentów, w które się wyposaża Unia Europejska może odgrywać ona różne role międzynarodowe, zarówno wzajemnie się wykluczające, jak i role, które są wobec siebie niesprzeczne i mogą być odgrywane równocześnie (s. 41). Wskazano jako przykładowe role, tj. 1. UE jako „tradycyjne mocarstwo” o regionalnym zasięgu działania, 2. UE jako „stabilizator” otoczenia czyli aktor o oddziaływaniach ponadregionalnych, 3. Unia – ośrodek promieniowania i wpływu o zasięgu globalnym, współokreślający zasady i cechy oraz ewolucję porządku międzynarodowego. Uogólniając rozważania analityczne wskazuje się w konkluzji; Unia Europejska jest zupełnie wyjątkowym związkiem chemicznym w przyrodzie stosunków międzynarodowych, związkiem, który jest wytworem unikalnych i niepowtarzalności historycznych. Analizując tożsamość międzynarodową UE i prognozując jej przyszły rozwój trzeba mieć stale przed oczyma wieki europejskiej historii, klęsk, dramatów oraz niezwykłych osiągnięć geniuszu jednostek i narodów zamieszkujących Europę, a także piętna – w dobrym i złym tego słowa znaczeniu – jakie Europa odcisnęła na losach innych części świata. Polska stając się członkiem Unii Europejskiej musi się świadomie i w pełni zidentyfikować z jej rodzącą się tożsamością międzynarodową (s. 44).

Profesor Janusz Symonides stawiając pytanie: czym jest Unia Europejska – organizacją, federacją czy konfederacją? analitycznie dowodzi tezę Jacquesa Delorsa, że Unia jest przedmiotem politycznym niezidentyfikowanym, porządkuje i interpretuje wiedzę o relacjach: państwo – region oraz zasadę „subsidiarności”; zauważając, że nie

jest ona całkowitym novum w prawie wspólnotowym; stara udzielić się odpowiedzi na pytania: czy proces integracji europejskiej prowadzi do ograniczenia lub utraty suwerenności przez państwa członkowskie? oraz „dokąd zmierza Unia Europejska?” Wyraża się przy tym uwagę konkludującą: „Można więc z pewną dozą prawdopodobieństwa stwierdzić, że projekty jakie zostaną przygotowane (...) będą zmierzać w kierunku utrzymania tego specyficznego sui generis kształtu Unii Europejskiej, która ani nie zostanie przekształcona w tradycyjną organizację międzynarodową ani w federację (s. 62).

Profesor Stanisław Parzymies systematyzując wiedzę o procesie instytucjonalizacji Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej wskazuje, że przede wszystkim w integracji państwa europejskie upatrywały skuteczny sposób na zapobieżenie kolejnym konfliktom w Europie, mając w pamięci dwie następujące w krótkim czasie po sobie, krwawe i wyniszczające wojny światowe. Traktowano integrację także, jako tworzenie warunków do przyspieszonej odbudowy krajów zachodnioeuropejskich po zniszczeniach wojennych. Wreszcie, integracja europejska stanowić miała wspólną barierę przed zagrożeniem ze Związku Radzieckiego, zarówno w sensie ideologicznym, jak i militarnym. W wykładzie zaprezentowano analitycznie zagadnienia: 1. Ewolucja systemu instytucjonalnego w procesie integrowania się Europy, 2. System instytucjonalny Unii Europejskiej ustanowiony w Maastricht, 3. Zmiany instytucjonalne w Unii Europejskiej w świetle Traktatu Amsterdamskiego, 4. Reformy instytucjonalne Unii Europejskiej przyjęte w Nicei w grudniu 2000 r., 5. Instytucjonalny aspekt debaty w sprawie przyszłego kształtu Unii Europejskiej, 6. Stanowisko Polski w sprawie reform instytucjonalnych i przyszłego kształtu Unii Europejskiej. Charakteryzując ubieganie się Polski o przyjęcie do struktur unijnych podkreśla się, że pragnie ona przystąpić do Unii skutecznej w swych działaniach, dającej jej szansę umocnienia pozycji w Europie i świecie: jako państwa demokratycznego ze sprawnie funkcjonującą gospodarką rynkową, zdolnego utrzymać partnerskie stosunki ze swym międzynarodowym otoczeniem na Zachodzie i Wschodzie.

Koncepcjom teoretycznym tworzenia się Unii Europejskiej poświęcony jest artykuł dr Agnieszki Bógdań-Brzezińskiej; zauważa się, że w latach 90.

zarysowano liczne koncepcje, w których kontestowano klasyczne perspektywy poznawcze i paradygmaty stosowane do oceny integracji europejskiej w jej fazie początkowej; powszechnie w poznaniu zwracano uwagę na kwestie: co jest źródłem i istotą, a co instytucjonalną konsekwencją integracji?; jakie podmioty kształtują jej przebieg?; jaką ostateczną postać współpracy przyniesie integracja europejska? (s. 112). W analizie poznawczej zaprezentowano: 1. Funkcjonalizm Davida Mitrany’ego, 2. Neofunkcjonalizm Ernesta B. Haasa, 3. Neofunkcjonalną koncepcję Leona Lindberga, 4. Komunikacyjną teorię integracji Karla Deutscha, 5. Realistyczne podejście w badaniach Unii Europejskiej, 6. Liberalny Integrowmentalizm, 7. Instytucjonalizm racjonalnego wyboru – supranacjonalizm, 8. Podejście konstruktywistyczne.

Profesor Ryszard Zięba zaprezentował w wykładzie problem polskiej debaty na temat Unii Europejskiej, gdzie wyodrębnił kwestie: 1. Wejście do Unii Europejskiej jako cel polskiej polityki zagranicznej i jego społeczna percepcja, 2. Zwolennicy wejścia Polski do UE i ich argumenty, 3. Przeciwnicy wejścia Polski do UE i ich argumenty, 4. Propozycje alternatywne (a. Idee bloku państw środkowoeuropejskich, b. Idee współpracy z Rosją i innymi państwami WNP, c. Idea bloku słowiańskiego, d. Stawka na Stany Zjednoczone), 5. Potrzeba naukowej debaty na temat Unii Europejskiej.

Zauważa się, że dyskusje na temat Unii Europejskiej, a zwłaszcza w sprawie integracji Polski z tą organizacją prowadzone są przede wszystkim przez polityków i publicystów; daje się zauważyć niedostatek naukowej refleksji na ten temat, oraz wskazuje się, że problemy UE zajmują ekspertów i badaczy zachodnioeuropejskich, a rezultaty ich przemyśleń, zaleceń, analiz są publikowane na łamach prestiżowych czasopism naukowych i publikacji książkowych, które znane są w Polsce wąskiemu kręgowi osób, mających kontakty z placówkami naukowymi na Zachodzie, co w oczywisty sposób utrudnia prowadzenie w Polsce szerokiej naukowej debaty na temat integracji europejskiej (s. 128–129).

Profesor Franciszek Gołębki prezentując brytyjskie koncepcje Unii Europejskiej zauważa, że państwo to zajmowało w przeszłości szczególne miejsce w sprawach europejskich; realizowało politykę wywodzącą się z przekonania o ko-

nieczności zachowania zasady równowagi, zakładającej, że żadne państwo nie powinno posiadać dominującej pozycji na kontynencie europejskim. Polityka imperialna prowadzona przez to państwo powodowała, że nie wykazywało ono zainteresowania aktywnością polityczną w stosunku do Europy; nie chciano angażować się głębiej w sprawy europejskie; tendencja ta ujawniła się również po II wojnie światowej; państwo starało się zachować paradygmat dystansu wobec spraw europejskich. W tym czasie następował jednak demontaż systemu kolonialnego; państwo starało się zachować więzy z dawnymi koloniami posługując się nowymi instrumentami politycznymi, dlatego w strategii politycznej nie zaniedbywała przemian europejskich, a ważne stało się myślenie w kategoriach interesów tego kontynentu; w taktyce politycznej ujawniały się rozbieżności prezentowane przez opcje ideowe i polityczne. W warunkach kształtowania się Unii Europejskiej Wielka Brytania stara się prowadzić z konieczności politykę integracyjną, aczkolwiek jednocześnie stara się w maksymalny sposób zabezpieczyć własne, partykularne interesy, które w wielu przypadkach pozostają w sprzeczności z logiką procesu integracyjnego (s. 141).

Z kolei, Andrzej Szeptycki charakteryzując francuskie koncepcje Unii Europejskiej podkreśla, że Paryż jest od pół wieku jednym z głównych architektów zjednoczonej Europy, aczkolwiek dziś niełatwo jest nakreślić francuską wizję przyszłej Europy. Trudność wynika już z faktu lansowania odmiennych koncepcji przez tzw. „ojców” integracji europejskiej Roberta Schumana i Charlesa de Gaulle’a. Pierwszy opowiadał się za tworzeniem wspólnoty ponadnarodowej, drugi – za ścisłą unią suwerennych państw. W wykładzie zarysowano analitycznie zagadnienia: 1. Francja i Europa po 1989 r., 2. Nowa polityka prezydenta Chiraca, 3. Francuska prezydencja (lipiec–grudzień 2000 r.), 4. Szczyt w Nicei (grudzień 2000 r.), 5. Europa obrony i euro, 6. „Po Nicei” – wizja przyszłości Unii.

W integracji europejskiej wyjątkowe znaczenie mają Niemcy, a zatem koncepcje tego państwa dotyczące Unii Europejskiej są przedmiotem dużej uwagi różnych podmiotów życia politycznego. Jacek Kosiarski zaprezentował je w kontekście ogólnych przeobrażeń europejskich oraz ujawniających się wizji budowy ładu europejskiego; przywołał przy tym koncepcje integracyjne

sięgające przeobrażeń europejskich w XIX w. W łaździe powojennym podkreślił Adenauerowską koncepcję mającą na celu zwiążanie Niemiec z Zachodem (s. 178).

Analizując wizje, koncepcje oraz plany integracyjne ujawniające się w polityce niemieckiej zwraca się uwagę na kwestie: 1. Konstytucja i Karta Praw Podstawowych, 2. „Federacja” a państwa narodowe (przejrzyste rozgraniczenie kompetencji na linii „federacja” – państwa narodowe, 3. Rada, Parlament, Komisja: „horyzontalny” podział kompetencji, 4. Metoda integracji. Obecnie w polityce integracyjnej Niemiec podnoszony jest postulat wyraźnego określenia finalnego kształtu Unii Europejskiej.

Profesor Edward Haliżak charakteryzując stosunki między państwami Unii Europejskiej a Azji Wschodniej uznaje je za przejaw międzycywilizacyjnego dialogu, gdyż Europa i Azja różnią się zasadniczo – historią, kulturą i systemem obowiązujących wartości, wyznaczanych przez tradycję chrześcijańską i konfucjanizm. W ujęciu refleksyjnym zaprezentował dwie zasadnicze kwestie: 1. Stosunki Unia Europejska – Stowarzyszenie państw Azji Południowo-Wschodniej, 2. Geneza, struktura i funkcje międzyregionalnego dialogu ASEM (Spotkań Europa–Azja; Asia–Europa Meeting).

Dr Joanna Starzyk analizując pozycję państw małych i średnich w Unii Europejskiej wskazuje, że ich pozycja będzie wzrastać wraz z poszerzaniem UE; ich włączenie do struktury unijnej będzie determinować podstawowe reformy; one bywają nierzadko sprawcami poważnych kryzysów. Mianem małych i średnich państw określa się te, gdzie ludność nie przekracza 15 mln osób. W wykładzie analitycznie przedstawiono kwestie: 1. Rozszerzenie Unii Europejskiej, 2. Reforma instytucji Unii Europejskiej, 3. Wspólna polityka bezpieczeństwa.

Swoiste pogłębienie merytorycznych rozważań o rozszerzeniu Unii Europejskiej zaprezentowała dr Katarzyna Kołodziejczyk-Konarska, koncentrując się na państwach Europy Środkowej i Wschodniej. W analizie poznawczej przedstawiono zagadnienia: 1. Geneza polityki Wspólnot Europejskich wobec państw Europy Środkowej i Wschodniej, 2. Od stowarzyszenia do rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych, 3. Proces negocjacji akcesyjnych, 4. Przedakcesyjna pomoc finansowa Unii Europejskiej Europie Środkowej i Wschodniej. W wy-

kładzie wskazuje się, że zakres i specyfika pojęcia są dość płynne w stosowaniu politycznym; nie są bowiem jednoznacznie zdefiniowane, dlatego ich pojmowanie budzi wiele kontrowersji, a w tym też w środowiskach naukowych; inny ma ono wymiar w znaczeniu geopolitycznym oraz kulturowym i historycznym. Obecnie odnosi się je zwykle do obszaru państw cechujących się wspólną zaszłością historycznych i politycznych, wspólną losu w następstwie załamania się ładu kształtowanego przy Związku Radzieckim oraz podobnymi zagrożeniami i poszukiwaniami odnoszącymi się do przyszłości. Z punktu widzenia prezentowanego zagadnienia poznawczego pojęciem Europa Środkowa i Wschodnia określa się dziesięć krajów postsocjalistycznych, które uzyskały status państw stowarzyszonych z Unią Europejską i podejmują starania o członkostwo w jej strukturach. Należą do nich: Polska, Czechy, Węgry, Litwa, Łotwa, Estonia, Bułgaria, Rumunia, Słowacja i Słowenia.

Interesujący aspekt poznawczy zaprezentowała Aleksandra Jarczewska-Romaniuk charakteryzując partnerstwo transatlantyczne u progu nowego wieku. W wykładzie zarysowała zagadnienia: 1. Redefinicja idei transatlantycznej w obliczu zmian sytuacji międzynarodowej po zakończeniu zimnej wojny, 2. Cele i interesy polityczne i gospodarcze Unii Europejskiej a idea transatlantyczna, 3. Rola czynnika ekonomicznego i politycznego w realizacji idei transatlantycznej, 4. Ocena realizacji idei transatlantycznej lat 90. i jej przyszłość wobec planów rozszerzenia Unii Europejskiej. W konkluzji stawia się pytanie: czy w bliższej lub dalszej przyszłości Stany Zjednoczone będą potrzebowały sojusznika, którego uznają za równorzędnego partnera i z którym będą chciały podzielić się swym światowym przywództwem? Oceniając ideę transatlantyczną zauważa się, że jest ona urzeczywistniana głównie przez współpracę na płaszczyźnie gospodarczej i dość niewyraźny dialog polityczny; wskazuje się, że przyszłe partnerstwo atlantyczne będzie znacznie trudniejsze od dotychczasowego i będzie wymagać od obu stron wyrozumiałości i cierpliwości (s. 298).

Usystematyzowanie wiedzy o polityce Unii Europejskiej wobec państw regionu Morza Śródziemnego zaprezentował Paweł J. Borkowski. W wykładzie tym przedstawiono zagadnienia: 1. Stosunki pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a państwami basenu Morza Śródziemnego do

1990 r., 2. Polityka Wspólnot Europejskich Unii Europejskiej wobec państw regionu w latach 90. Droga do Partnerstwa eurośródziemnomorskiego (Partnerstwo w zakresie spraw politycznych i bezpieczeństwa, gospodarczo-finansowe, oraz w sprawach społecznych, kulturalnych i humanitarnych), 3. Partnerstwo europejsko-śródziemnomorskie 1995–2000: główne problemy. Istota wykładu sprowadza się do udzielenia odpowiedzi na pytania: jak utworzenie UE zmieniło politykę Wspólnot Europejskich wobec regionu Morza Śródziemnego? oraz jak sam kształt Unii wpłynął na formułowanie i realizację tej polityki?

Dorota Heindrich zajęła się rozpoznaniem stosunków Unii Europejskiej z państwami rozwijającymi się, głównie w kontekście problemu pomocy rozwojowej. W prezentacji zagadnienia wyodrębniła kwestie: 1. Początki współpracy, 2. System preferencji generalnych, 3. Nowy etap stosunków wzajemnych między Wspólnotą Europejską a krajami Grupy państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP) – konwencje z Lome, 4. Nowe porozumienie na nowe tysiąclecie, 5. Stosunki z krajami Europy Środkowo-Wschodniej, Ameryki Łacińskiej oraz z krajami rozwijającymi się spoza AKR. W refleksji uogólniającej zauważa się, że wyzwaniem na przyszłe dekady dla unijnej działalności poszczególnych państw członkowskich i Komisji Europejskiej, co wynika z postanowień Traktatu z Maastricht i Traktatu Amsterdamskiego oraz Konwencji z Kotonu.

Kolejne studium dotyczy relacji Unia Europejska a Bliski Wschód. Justyna Zając prezentując problem wskazała, że Bliski Wschód jest jednym z najmniej stabilnych obszarów współczesnego świata; największym i najbardziej skomplikowanym problemem regionu jest konflikt arabsko-izraelski. Istota rozpoznawanego problemu sprowadza się do ukazania działań Unii Europejskiej na rzecz doprowadzenia do rozwiązania konfliktu arabsko-izraelskiego; działania te rozpoczęto w 1970 r. Wykład podzielono na zagadnienia: 1. Działania Wspólnoty Europejskiej (Od Monachium do Wenecji 1970–1980; Deklaracja Wenecja; Udział Europy w Międzynarodowych Siłach na Synaju (MFO) oraz jej stanowisko wobec izraelskiej inwazji na Liban; Stanowisko WE wobec intifady), 2. Działania Unii Europejskiej (Rola polityczna; Rola ekonomiczna), 3. Partnerstwo eurośródziemnomorskie a bliskowschodni proces pokojowy (Eurośródziemnomorska Karta

Pokoju i Stabilizacja w kontekście bliskowschodniego procesu pokojowego; Gospodarze implikacje procesu barcelońskiego dla wysiłków pokojowych na Bliskim Wschodzie). W konkluzji rozważań wskazuje się, że rozwiązanie konfliktu arabsko-izraelskiego jest priorytetowym wyzwaniem dla struktur zjednoczonej Europy (s. 367).

Swoiście podsumowujący charakter ma opracowanie Profesora Edwarda Halizaka o współzależności integracji ekonomicznej i politycznej w Unii Europejskiej; zwraca się tu uwagę przede wszystkim na ogląd naukowy tej współzależności, a w tym zarówno potrzebę wypracowania siatki pojęciowo-terminologicznej, jak zasad, metod i technik porządkujących i interpretujących rozpoznawczą rzeczywistość społeczno-polityczną i ekonomiczną; podnosi się zwłaszcza relacje zachodzące między polityką i ekonomią; zauważa się dużą różnorodność podejść interpretacyjnych, co objaśnia się stosowaniem odmiennych desygnatów wyznaczających procesy gospodarowania (domena ekonomii) i procesy polityczne (domena nauk politycznych). Przypomina się m. in. wykładnię, że cechą wyróżniającą ekonomię jest zysk, etyki – dobro, estetyki – piękno, a polityki – relacje między ludźmi jako podmiotami politycznymi (s. 370). Interesujący aspekt poznania dotyczy ujmowania rzeczywistości społeczno-politycznej w kategoriach rynkowych (marketingowych) (s. 370–373).

Zwracając uwagę na kwestię tworzenia syntez ekonomiczno-politycznych wskazuje się na odmiennność metod analizy obu dyscyplin poznania; wyraźne są osobliwości poznania ekonomicznego i politologicznego.

Najogólniej prezentowana praca jest oryginalnym osiągnięciem naukowo-badawczym, wielce przydatnym w procesie dydaktycznym, a zwłaszcza akademickim.

Andrzej Chodubski

Integracyjna i dezintegracyjna rola artystycznych środków przekazu w kształtowaniu tożsamości narodowej i jednoczeniu Europy, pod red. Bohdana Dziemidoka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001, ss. 234.

Ważny problem poznawczy zarysowano w prezentowanej publikacji; podjęto w niej próbę udzie-

lenia odpowiedzi na pytanie: jaką odgrywają rolę środki artystyczne przekazu (stosowane nie tylko w sztuce, lecz również w kulturze popularnej w procesie integracji europejskiej)? Zadania podjęli się przede wszystkim przedstawiciele reprezentujący estetykę i filozofię sztuki pochodzący z sześciu krajów Europy Środkowej (Estonii, Litwy, Polski, Rosji, Słowacji i Słowenii). W rozważaniach poznawczych sformułowali oni wiele ponadczasowych pytań, m. in. czy sztuka narodowa może nie być nacjonalistyczna i w jakim znaczeniu? czy w dziele sztuki można pogodzić lojalność wobec własnego narodu i przywiązanie do własnej tradycji i kultury narodowej z postawą tolerancji i życzliwej otwartości wobec reprezentantów innych narodów i kultur? na czym polega narodowa odpowiedzialność artysty wobec własnego narodu? czy artysta ma zawsze obowiązek umacniać dumę narodową, głosić chwałę narodowych bohaterów i ich cnót oraz „umacniać spójność wspólnoty narodowej”, czy też artysta ma prawo, a niekiedy obowiązek demaskować i piętnować wady narodowe i ujawniać również niezbyt świetne, a czasem hańbiące karty narodowej historii?

W książce zaprezentowano 11 tekstów, w następującej kolejności: 1. Bohdan Dziemidok, O potrzebie tożsamości narodowej, nacjonalizm oraz integracyjnej i dezintegracyjnej roli artystycznych środków przekazu w jednoczeniu Europy, 2. Aleš Erjavec, Dominanta kulturowa i kultury peryferyjne (Tożsamość kulturowa w drugim świecie), 3. Lev Kreft, Kultura, nacjonalizm, naród albo widmo nieudanej modernizacji w Słowenii, 4. Tadeusz Szkołut, O trojkiej funkcji krytycznej sztuki w życiu narodu, 5. Erich Mistrik, Dzieło sztuki i jego funkcje w komunikacji międzykulturowej, 6. Kaia Lehari, Fenomen „mojej wyspy”, 7. Stanislovas Juknavičius, Rysy litewskiego charakteru i wartości a rola sztuki oraz mass mediów, 8. Walentin Siemionow, Sztuka jako ekspresja współczesnych mentalności: dialog i konflikt, 9. Piotr J. Przybysz, Stereotypy w polsko-ukraińskiej recepcji *Ogniem i mieczem*, 10. Aleksandr Driker, Rosyjskie serce, 11. Wacław B. Maksymowicz, Deklaracja tożsamości narodowej jako manifestacja aksjologiczna Daniela Chodowieckiego „*Ein wahrer Pohle zu seyn*”. Teksty poprzedza „Wstęp” Profesora Bohdana Dziemidoka, w którym wskazuje się na istotę prezentowanych kwestii, na podejście metodo-